

<https://doi.org/10.15407/ukrbotj75.06.528>

Поширення в Україні рідкісного гриба *Pseudoboletus parasiticus* (*Boletales*, *Basidiomycota*)

Василь П. ГЕЛЮТА

Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України
вул. Терещенківська, 2, Київ 01004, Україна
vheluta@botany.kiev.ua

Heluta V.P. Distribution of a rare fungus *Pseudoboletus parasiticus* (*Boletales*, *Basidiomycota*) in Ukraine. Ukr. Bot. J., 2018, 75(6): 528–532.

M.G. Kholodny Institute of Botany, National Academy of Sciences of Ukraine
2 Tereschenkivska Str., Kyiv 01004, Ukraine

Abstract. Generalized information on the distribution of *Pseudoboletus parasiticus* (*Boletales*, *Basidiomycota*) in Ukraine is provided. This fungus parasitizing basidiocarps of *Scleroderma citrinum* (also *Boletales*) is a rare and endangered species in Ukraine. *Pseudoboletus parasiticus*, as *Boletus parasiticus*, was included in the *Red Data Book of Ukraine* under the conservation status "Rare" and was reported from only four regions: Volyn, Transcarpathian, Lviv, and Rivne. This article significantly expands knowledge about the distribution of *P. parasiticus* in Ukraine. New records are added to the list of already known localities not only from the mentioned regions, but also from Zhytomyr, Ivano-Frankivsk, Kyiv, and Khmelnytsky regions (oblasts). Despite the largely increased number of localities, this fungus nevertheless is considered to be a rare species in Ukraine with a disjunctive range. Therefore, it is necessary to search for new localities, to protect the reported sites, to isolate it into a pure culture, and to carry out experiments on cultivation of *P. parasiticus* on fruit bodies of *S. citrinum*.

Keywords: Red Data Book of Ukraine, *Boletaceae*, *Boletus*, *Xerocomus*, *Scleroderma*

Pseudoboletus parasiticus (Bull.) Šutara (*Boletales*, *Basidiomycota*) — типовий вид роду, один з небагатьох паразитних представників родини *Boletaceae*. Він розвивається на плодових тілах іншого болетального гриба — *Scleroderma citrinum* Pers. (рис. 1), однак залишається при цьому й мікоризним грибом. Даний вид зовні дуже схожий на ксерокомоїдних представників роду *Boletus* L., особливо на *B. subtomentosus* L., тому раніше в Україні його розглядали в рамках родів *Xerocomus* Quél. (Bazyuk, Heluta, 1999; Prydiuk, 2002) або *Boletus* (Dudka, 2009; Fokshei, 2016; Vanzar et al., 2016). Проте розміщення цього гриба в роді *Xerocomus* досить спірне, оскільки за низкою важливих морфологічних характеристик він не відповідає видам цього роду через те, що має стерильну поверхню ніжки та болетоїдну, а не філопороїдну траму гіменофора. Остання ознака засвідчує, що даний вид є ближчим до роду *Boletus*, ніж до *Xerocomus* (Šutara, 1991). До того ж, поверхня його

спор інша, ніж у ксерокомоїдних видів (Šutara, 1991, 2008). Тому на підставі анатомічних особливостей Й. Шутарою (Šutara, 1991) був описаний новий рід *Pseudoboletus* Šutara, куди й був поміщений даний вид як *P. parasiticus*. Правильність виділення окремого роду *Pseudoboletus* підтверджується результатами молекулярних досліджень (Desjardin et al., 2009; Nuhn et al., 2013). Зокрема показано, що *P. parasiticus* утворює самостійну кладу та є сестринським до великої групи інших болетоїдних грибів, які на сьогодні потрапили в різні роди, виділені з *Boletus* s. l.

Pseudoboletus parasiticus поширений в Європі, Азії (Японія), Північній Америці та Північній Африці. Однак трапляється він спорадично, не має суцільного ареалу, у багатьох країнах Європи (Болгарія, Данія, Іспанія, Латвія, Литва, Нідерланди, Німеччина, Польща, Румунія, Угорщина, Швейцарія) належить до видів, які перебувають під загрозою (<https://www.wsl.ch/eccf/candlist-subtotals.xls>). В Україні як *Boletus parasiticus* Bull. включений у Червону книгу

© В.П. ГЕЛЮТА, 2018

Рис. 1. Плодові тіла *Pseudoboletus parasiticus* на базидіокарпах *Scleroderma citrinum* (a–c) та гіменофор цього гриба (d) (a – фото А. Кондратюка, b–d – автора статті)

Fig. 1. Fruit bodies of *Pseudoboletus parasiticus* on basidiocarps of *Scleroderma citrinum* (a–c) and the hymenophore of the fungus (d) (a – photo by A. Kondratyuk, b–d – by the author)

(Dudka, 2009) з природоохоронним статусом "рідкісний" і вказується лише для чотирьох областей – Волинської, Закарпатської, Львівської та Рівненської. На карті поширення виду нанесено лише чотири локалітети (рис. 2), два з них були встановлені автором даної статті.

Pseudoboletus parasiticus трапляється в лісах різних типів. Він легко впізнається у природі завдяки своїм специфічним екологічним особливостям – розвитку на плодівих тілах *Scleroderma citrinum* (рис. 1). Така особливість *P. parasiticus* унеможливує помилку при його визначенні. Тому для збору інформації про поширення виду можна користуватися непрофесійними даними, отриманими з електронних ресурсів та особистих повідомлень, особливо за наявності фотозобра-

жень. Унаслідок постійного перегляду матеріалів, що завантажуються мікологами-аматорами та просто грибниками на сторінки групи "Гриби України" в мережі Facebook (<https://www.facebook.com/groups/Hryby.Ukrayiny/?ref=bookmarks>), ми змогли значно поповнити свідчення про поширення *P. parasiticus* в Україні. Нижче наводимо перелік усіх його локалітетів, відомих сьогодні в Україні, враховуючи також результати нещодавніх польових досліджень фахівців відділу мікології Інституту ботаніки НАН України і відносно нечисленні літературні дані (Smarda, 1963; Bazyuk, Heluta, 1999; Prydiuk, 2002; Bazyuk, 2003; Bazyuk-Dubey, 2010; Heluta, Vysotska, 2010; Derzhypilskyi et al., 2012a, b; Fokshei, 2013, 2016; Gleb, 2016; Vanzar et al., 2016).

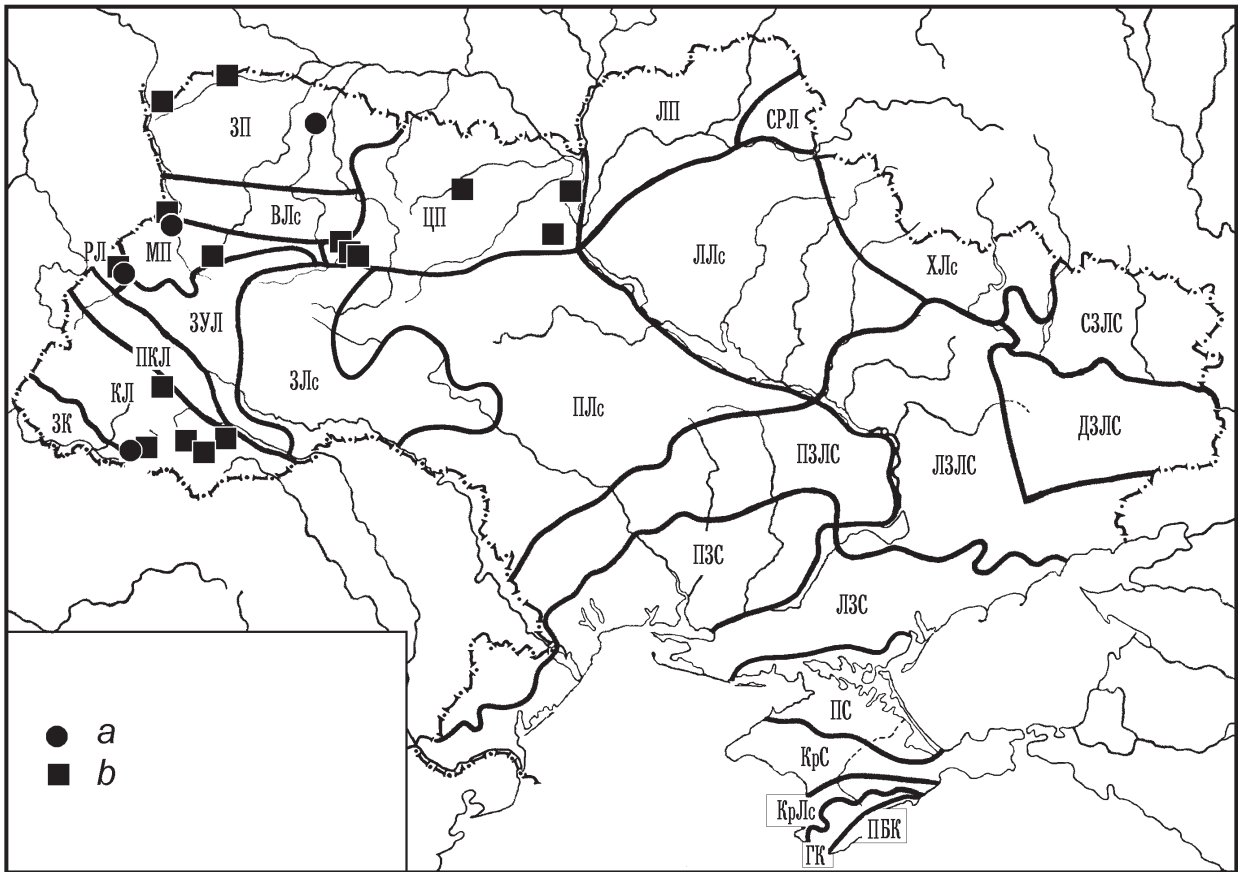

Рис. 2. Поширення *Pseudoboletus parasiticus* на території України: *a* – відповідно до схеми, наведеної в Червоній книзі України (Dudka, 2009), *b* – найновіші додаткові відомості

Fig. 2. Distribution of *Pseudoboletus parasiticus* in Ukraine: *a* – localities listed in the *Red Data Book of Ukraine* (Dudka, 2009), *b* – additional recent data

***Pseudoboletus parasiticus* (Bull.) Šutara, Česká Mykol. 45(1–2): 2. 1991**

Syn.: *Boletus parasiticus* Bull., Herb. Fr. 10: tab. 451, fig. 1. 1790. – *Versipellis parasitica* (Bull.) Quél., Enchir. fung. (Paris): 159. 1886. – *Xerocomus parasiticus* (Bull.) Quél., Fl. mycol. France (Paris): 418. 1888. – *Ceromyces parasiticus* (Bull.) Murrill, Mycologia 1(4): 148. 1909.

Волинська обл.: Ратнівський р-н, с. Залухів, 01.08.2009, 22.09.2009, В.П. Гелюта (Heluta, Vysotska, 2010); Шацький р-н, Шацький національний природний парк, жовтень 2018 р., М.П. Придюк.

Житомирська обл.: Коростенський р-н, с. Заброне, 08.09.2018, 27.10.2018, С. Степанюк; Хорошівський р-н, смт Іршанськ, 05.09.2013, 02.09.2018, З. Косинська.

Закарпатська обл.: Рахівський р-н, с. Косівська Поляна (Smarda, 1963); м. Рахів, Карпатський

біосферний заповідник 04.09.2014, Р. Глеб; там само (Gleb, 2016).

Івано-Франківська обл.: Богородчанський р-н, с. Манява, 2014–2015 рр. (Vanzar et al., 2016); Верховинський р-н, поблизу Буковецького перевалу, 02.09.2012, С. Козлан; Косівський р-н, Національний природний парк "Гуцульщина" (Bazyuk-Dubey, 2010; Derzhypilskyi et al., 2012b); там само, Космацьке лісництво, гора Грегит (Derzhypilskyi et al., 2012a); там само, 1 454 м н.р.м., 31.07.2014, С.І. Фокшей (Fokshei, 2016); села Космач і Шепот, серпень 2010 р., Л.М. Держипільський (Fokshei, 2013).

Київська обл.: Бородянський р-н, с. Плахтянка, 30.08.2018, О. Янчевський; Вишгородський р-н, с. Сухолуччя, 2017 р., О. Янчевський.

Львівська обл.: Бродівський р-н, с. Станіславчик, 25.08.1988, В.П. Гелюта (Prydiuk, 2002); Кам'янка-

Бузький р-н, с. Стриганка, 22.09.2018, А. Юрасов; Сокальський р-н, м. Сокаль, 01.09.2018, В. Руденко; Яворівський р-н, с. Завадів, 25.08.2018, Т. Лушак; смт Івано-Франкове, Природний заповідник "Розточчя", 02.09.1988, В.П. Гелюта (Bazyuk, Heluta, 1999); там само, 24.08.1993, 17.07.1997, І.В. Базюк (Bazyuk, Heluta, 1999); с. Ставки (Bazyuk, 2003).

Рівненська обл., Дубровицький р-н, с. Крупове, 12.07.1999, 06.08.1999, 15.08.1999, 20.08.1999, М.П. Придюк (Prydiuk, 2002).

Хмельницька обл.: Ізяславський р-н, Національний природний парк "Мале Полісся", с. Лютарка, 17.09.2018, О.А. Більовський, В.П. Гайова, В.П. Гелюта, М.О. Зикова, О.В. Мньюх, М.П. Придюк (дві популяції); Славутський р-н, Національний природний парк "Мале Полісся", південніше м. Славута, 16.09.2018, М.П. Придюк; Шепетівський р-н, с. Климентовичі, 04.09.2010, 31.08.2018, А. Кондратюк; с. Рилівка, 21.08–30.09.2018, А. Кондратюк; с. Червоний Цвіт, 21.08.2018, А. Кондратюк; м. Шепетівка, 06.09.2018, А. Кондратюк.

Як бачимо з вищенаведеного переліку локалітетів та рис. 2, на сьогодні *P. parasiticus* в Україні відомий з Волинського Лісостепу, Західного Полісся, Карпатських лісів, Малого Полісся, Розтоцьких лісів і Центрального Полісся (Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Київська, Львівська, Рівненська та Хмельницька обл.). Незважаючи на таке поширення й значно збільшену кількість знахідок, цей гриб залишається в нашій країні рідкісним видом з диз'юнктивним ареалом. Вважаємо за необхідне продовжувати пошуки його нових локалітетів, брати під охорону місця зростання, намагатися ввести в чисту культуру та здійснити експерименти з вирощування *P. parasiticus* на плодових тілах *Scleroderma citrinum*.

Подяки

Автор щиро вдячний дирекції та співробітникам Національного природного парку "Мале Полісся" за підтримку наукових досліджень, під час яких було знайдено три нові локалітети *P. parasiticus*, а також усім грибникам-аматорам, які на сторінках групи "Гриби України" в мережі Facebook надали автору статті інформацію про нові місцезнаходження цього рідкісного гриба.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Bazyuk I.V. *Agarykoidni hryby lisiv Ukrainського Roztochchya*: Cand. Sci. Diss. Lviv, 2003, 275 pp. [Базюк І.В. *Агарикоїдні гриби лісів Українського Розточчя*: дис. ... канд. с.-г. наук. Львів, 2003, 275 с.]
- Bazyuk I.V., Heluta V.P. *Pryroda Roztochchya*, 1999, issue. 1: 116–120. [Базюк І.В., Гелюта В.П. Болетальні гриби лісів Українського Розточчя. *Природа Розточчя*, 1999, вип. 1: 116–120].
- Derzhypilskyi L.M., Fokshey S.I., Fokshey D.L. In: *Roslynniy svit u Chervoniy knyzi Ukrainy: vprovadzheniya Hlobalnoi stratehii zberezheniya roslyn: mater. II Mizh-nar. nauk. konf.* Kyiv: Palyvoda A.V., 2012a, pp. 204–206. [Держипільський Л.М., Фокшей С.І., Фокшей Д.Л. Червонокнижні макроміцети Національного природного парку "Гуцульщина". У зб.: *Рослинний світ у Червоній книзі України: впровадження Глобальної стратегії збереження рослин: матер. II Міжнар. наук. конф. (м. Умань, Черкаська обл., 9–12 жовтня 2012 р.)*. Київ: Паливода А.В., 2012а, с. 204–206].
- Derzhypilskyi L.M., Prorochuk V.V., Fokshey S.I. In: *Rol pryrodookhoronnykh ustanov u zberezheni biorozmaittya, etnokulturnoi spadshchynu ta zbalansovanomu rozvytku terytoriy: mater. mizh-nar. nauk.-prakt. konf., prysvyach. 10-richchyu NPP Hutsulshchyna*. Kosiv: PP Pavlyuk M.D., 2012b, pp. 166–170. [Держипільський Л.М., Пророчук В.В., Фокшей С.І. Засади охорони і примноження запасів макроміцетів в національному природному парку "Гуцульщина". У зб.: *Роль природоохоронних установ у збереженні біорозмаїття, етнокультурної спадщини та збалансованому розвитку території: матер. міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 10-річчю НПП "Гуцульщина" (м. Косів, 18–19 травня 2012 р.)*. Косів: ПП Павлюк М.Д., 2012б, с. 166–170].
- Desjardin D.E., Binder M., Roekring S., Flegel T. *Spongiforma*, a new genus of gasteroid boletes from Thailand. *Fungal Diversity*, 2009, 37: 1–8.
- Dudka I.O. In: *Chervona knyha Ukrainy. Roslynniy svit (Red Data Book of Ukraine. Plant Kingdom)*. Ed. Ya.P. Didukh. Kyiv: Globalconsulting, 2009, 798 pp. [Дудка І.О. *Boletus parasiticus* Fr. [*Xerocomus parasiticus* (Bull.: Fr.) Quel.]. У кн.: *Червона книга України. Рослинний світ*. Ред. Я.П. Дідух. Київ: Глобалконсалтинг, 2009, 798 с.]
- Fokshei S.I. Ridkisini ta znykayuchi makromitsety. In: *Natsionalnyi pryrodnyi park Hutsulshchyna*. Ed. V.V. Prorochuk. Lviv: NVF Karty i atlas, 2013, pp. 138–139. [Фокшей С.І. Рідкісні та зникаючі макроміцети. В кн.: *Національний природний парк "Гуцульщина"*. За ред. В.В. Пророчука. Львів: НВФ "Карти і атласи", 2013, с. 138–139].
- Fokshei S.I. *Ukr. Bot. J.*, 2016, 73(1): 72–77. [Фокшей С.І. Рідкісні види грибів у старовікових лісах і пралісах Національного природного парку "Гуцульщина". *Укр. бот. журн.*, 2016, 73(1): 72–77]. <https://doi.org/10.15407/ukrbotj73.01.072>
- Gleb R.Yu. In: *Rehionalni aspekty florystychnykh i faunistychnykh doslidzhen: mater. Tretioi mizh-nar. nauk.-prakt. konf.* Chernivtsi: Druk Art, 2016, pp. 313–315.

[Глеб Р.Ю. Рідкісні види грибів Карпатського біосферного заповідника. У зб.: *Регіональні аспекти флористичних і фауністичних досліджень: матер. Третьої міжнар. наук.-практ. конф. (сmt Путила, 13–14 травня 2016 р.)*. Чернівці: Друк Арт, 2016, с. 313–315].

- Heluta V.P., Vysotska O.P. In: *Roslynnyi svit u Chervoniy knyzi Ukrainy: vprovadzheniya Hlobalnoi stratehii zberezheniya roslyn: mater. mizhnar. nauk. konf.* Kyiv: Alterpress, 2010, pp. 229–231. [Гелюта В.П., Висоцька О.П. Поширення на території Західного Полісся України видів грибів, занесених до Червоної книги України. У зб.: *Рослинний світ у Червоній книзі України: впровадження Глобальної стратегії збереження рослин: матер. міжнар. наук. конф. (м. Київ, 11–15 жовтня 2010 р.)*. Київ: Альтерпрес, 2010, с. 229–231].
- Nuhn M.E., Binder M., Taylor A.F.S., Halling R.E., Hibbett D.S. Phylogenetic overview of the *Boletineae*. *Fungal Biology*, 2013, 117(7–8): 479–511.
- Prydiuk M.P. *Ukr. Bot. J.*, 2002, 59(1): 43–44. [Придюк М.П. *Xerocomus parasiticus* (Bull.: Fr.) Quel. – рідкісний для України вид макроміцета. *Укр. бот. журн.*, 2002, 59(1): 43–44].
- Smarda F. Prispěvek k mapování makromycetů v Evropě na příkladu suchohříba přizivného – *Xerocomus parasiticus* (Bull. ex Fr.) Quel. v Československu. *Česka Mykologie*, 1963, 17(3): 127–133.
- Šutara J. *Pseudoboletus*, nový rod řádu Boletales. *Česka Mykologie*, 1991, 45(1–2): 1–9.
- Šutara J. *Xerocomus* s. l. in the light of the present state of knowledge. *Česka Mykologie*, 2008, 60(1): 29–62.
- Vanzar O.M., Romanyuk V.V., Drychak O.M. In: *Rehionalni aspekty florystychnykh i faunistychnykh doslidzhen: mater. Tretoi mizhnar. nauk.-prakt. konf.* Chernivtsi: Druk Art, 2016, pp. 87–90. [Ванзар О.М., Романюк В.В., Дричак О.М. Систематична структура та раритетний компонент мікофлори заказника "Скит Манявський". У зб.: *Регіональні аспекти флористичних і фауністичних досліджень: матер. Третьої міжнар. наук.-практ. конф. (сmt Путила, 13–14 травня 2016 р.)*. Чернівці: Друк Арт, 2016, с. 87–90].

Рекомендує до друку
В.П. Гайова

Надійшла 09.11.2018

Гелюта В.П. **Поширення в Україні рідкісного гриба *Pseudoboletus parasiticus* (Boletales, Basidiomycota)**. Укр. бот. журн., 2018, 75(6): 528–532.

Институт ботаники ім. М.Г. Холодного НАН України
вул. Терещенківська, 2, Київ 01004, Україна

Подается узагальнена інформація про поширення в Україні рідкісного гриба *Pseudoboletus parasiticus* (Boletales, Basidiomycota), який паразує на базидіокарпах іншого болетального гриба – *Scleroderma citrinum*. Вид *P. parasiticus* включений в Червону книгу України з природоохоронним статусом "рідкісний" і вказувався раніше лише для чотирьох областей – Волинської, Закарпатської, Львівської та Рівненської. В даній статті значно доповнено відомості про поширення *P. parasiticus* в Україні. До переліку вже відомих його локалітетів додано нові знахідки не тільки зі вказаних областей, а також із Житомирської, Івано-Франківської, Київської та Хмельницької. Незважаючи на помітно збільшену кількість місцезростань цього гриба, він залишається в Україні рідкісним видом з диз'юнктивним ареалом. Вважаємо за необхідне продовжувати вивчення його поширення, брати під охорону місця зростання, намагатися ввести в чисту культуру та провести експерименти з вирощування *P. parasiticus* на плодкових тілах *S. citrinum*.

Ключові слова: Червона книга України, *Boletaceae*, *Boletus*, *Xerocomus*, *Scleroderma*

Гелюта В.П. **Распространение в Украине редкого гриба *Pseudoboletus parasiticus* (Boletales, Basidiomycota)**. Укр. бот. журн., 2018, 75(6): 528–532.

Институт ботаники им. Н.Г. Холодного НАН Украины
ул. Терещенковская, 2, Киев 01004, Украина

Приводится обобщенная информация о распространении в Украине редкого гриба *Pseudoboletus parasiticus* (Boletales, Basidiomycota), который паразитирует на базидиокарпах другого болетового гриба – *Scleroderma citrinum*. Вид *P. parasiticus* внесен в Красную книгу Украины с природоохранным статусом "редкий" и ранее указывался лишь для четырех областей – Волинской, Закарпатской, Львовской и Ровенской. В данной статье значительно дополнены сведения о распространении *P. parasiticus* в Украине. В перечень уже известных его локалитетов добавлены новые находки не только из указанных областей, а также из Житомирской, Івано-Франковской, Киевской и Хмельницкой. Несмотря на заметно возросшее количество местообитаний этого гриба, он остается в Украине редким видом с диз'юнктивним ареалом. Считаем необходимым продолжать изучение его распространения, брать под охрану места произрастания, попытаться ввести в чистую культуру и провести эксперименты по выращиванию *P. parasiticus* на плодовых телах *S. citrinum*.

Ключевые слова: Красная книга Украины, *Boletaceae*, *Boletus*, *Xerocomus*, *Scleroderma*